

مقاله پژوهشی:

بررسی تاثیر شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی در تدوین برنامه‌های دفاع و

امنیت برنامه ششم توسعه

رضا شاهقلیان قهفرخی^۱ و دکتر مهدی ناظمی اردکانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۲۶

چکیده

تحقق ارزش‌ها و الگوهای اسلامی در جامعه، هدف اصلی و اساسی انقلاب اسلامی می‌باشد. با توجه به اینکه مهم‌ترین برنامه‌های کلان جمهوری اسلامی برای پیشرفت کشور برنامه‌های پنج‌ساله توسعه است، به همین منظور یکی از راه‌های قابل اطمینان برای پایش حرکت کلی نظام به سمت اهداف انقلاب اسلامی را می‌توان بررسی برنامه‌های پنج‌ساله توسعه از نظر میزان تاثیرپذیری از شاخص‌های فرهنگ اسلامی در تدوین آنها دانست. پرسش این پژوهش عبارت است از اینکه «آیا شاخص‌های فرهنگ اسلامی بر تدوین بخش‌های دفاعی و امنیتی برنامه‌های پنج‌ساله ششم توسعه موثر بوده است؟». نوع پژوهش کاربردی است و جهت تبیین شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی از روش توصیفی محض و همچنین برای بررسی تاثیرگذاری این شاخص‌ها در تدوین برنامه‌های توسعه، از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش که از نوع سندپژوهی است، شامل قرآن کریم، کتب احادیث ائمه و بیانات امامین انقلاب اسلامی بوده که در نمونه آماری به بخش‌هایی از آنها پرداخته شده است. بر اساس نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، برنامه بخش‌های دفاعی و امنیتی در برنامه ششم توسعه کشور متأثر از شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی بوده‌اند؛ به طوری که می‌توان گفت که ۱۲٪ از این برنامه‌ها به صورت مستقیم تحت تاثیر فرهنگ انقلاب اسلامی و به عبارتی نشأت گرفته از این فرهنگ بوده است و ۸۸٪ مغایرتی با فرهنگ انقلاب اسلامی نداشته‌اند.

کلید واژه‌ها: شاخص، فرهنگ انقلاب اسلامی، دفاع، امنیت، برنامه ششم توسعه

۱. مدرس و پژوهشگر دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع). rshahgholi@ihu.ac.ir

۲. دانشیار دانشگاه جامع امام حسین(ع)

مقدمه

هر انقلابی در معرض آسیب‌ها و انحرافات است که ممکن است در مسیر حرکت آن خلل وارد کنند. از این‌رو، چالش و دغدغه اصلی همه تحولات بزرگ اجتماعی و فرهنگی (به ویژه انقلاب‌ها)، صیانت از جهت‌گیری‌های اصلی آنهاست. برای ارزیابی و تحلیل استمرار حرکت انقلاب اسلامی و جلوگیری از انحراف، به‌خصوص انحراف فرهنگی، باید به شاخص‌های فرهنگ توجه کرد و حرکت انقلاب اسلامی در ابعاد مختلف، آسیب‌شناسی و کانون‌های آسیب، شناسایی و اصلاح شوند. تعیین اهداف فرهنگی به عنوان اهداف اصلی کشور و انقلاب اسلامی، مستلزم به‌کارگیری شاخص‌های مناسب است. برای اهداف واسطه‌ای، به‌خصوص اهداف اقتصادی شاخص‌های مناسب و دقیقی بکار گرفته می‌شود و برنامه‌های توسعه عمدتاً بر محور همین شاخص‌ها، تنظیم و تدوین و جهت‌دهی می‌گردند؛ ولی در مدیریت راهبردی فرهنگی کشور باید بر اهداف اصلی و شاخص‌های آنها تأکید شود. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: «آن چیزی که ما به آن نیازمندیم، این است که نقشه پیشرفت کشورمان را بر اساس جهان‌بینی اسلام، برای انسان (انسان در منطق اسلام)، فراهم و تهیه کنیم. معنویت پایه و تلاش این پیشرفت خواهد بود، پیشرفتی که محورش انسان است و انسانی که دارای بعد معنوی قوی است. انسانی که علم و دنیا و ثروت و فعالیت زندگی را وسیله‌ای برای تعالی روحی و رفتن به سوی خدای متعال قرار می‌دهد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۲/۲۵). هدف فرهنگی رشد و تکامل انسان است. در این راستا نکته مهمی که باید بدان توجه کرد، این است که سیستم دفاعی کشورها به انحای مختلف تحت تاثیر فرهنگ آن کشور قرار دارد؛ چرا که این فرهنگ، با گذشت زمان و مواجهه با تهدیدات و چالش‌های مختلف شکل گرفته و تغییر پذیرفته است و به‌همین دلیل، تعیین می‌کند که دفاع ملی باید چه سبک و سیاقی داشته باشد. براین اساس، برای کشور ایران نیز هم‌زمان با تغییر رویه غرب در مقابله با انقلاب اسلامی ایران از جنگ سخت به جنگ نرم، مبتنی بر القای تفکرات ضداسلامی در بین مردم، انتخاب دفاعی مناسب و متناسب ضروری می‌نماید؛ دفاعی که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های ملی، تأکید بر تقویت ظرفیت‌های فرهنگی و توجه به نگاه ایجابی رهبر انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) به مقوله فرهنگ

امکان‌پذیر خواهد بود. در جامعه ایران با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و تغییر شاخص‌های بنیادین در عرصه‌های مختلف، مؤلفه‌های فرهنگی همچون نفی سازش، دفاع از مظلوم، استکبارستیزی و مبارزه با دشمن، جهاد و شهادت و ... شکل گرفت که در بطن فرهنگ سیاسی ایران وجود داشته و رفته‌رفته در فرهنگ دفاعی و امنیتی کشور نیز نهادینه شده است. اهمیت شاخص‌های فرهنگی به این موضوع برمی‌گردد که فرهنگ دفاعی جزئی از فرهنگ ملی و عمومی محسوب می‌شوند و مفاهیمی هم‌چون دفاع و امنیت، رقیب و متحد یا دشمن نیز در همین چارچوب معنا پیدا می‌کند. در این پژوهش سعی شده است تا به بررسی شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی پرداخته و تاثیر این شاخص‌ها را در تدوین برنامه ششم توسعه بررسی نماییم.

اسلام ناب در واقع فرهنگ مرجع انقلاب اسلامی است و براین اساس می‌توان فرهنگ انقلاب اسلامی را مترادف با فرهنگ اسلام ناب در نظر گرفت. از آنجا که هر فرهنگی مجموعه‌ای از نظامات، عناصر و مؤلفه‌ها، و نهادهای فرهنگی است، بنابراین، فرهنگ انقلاب اسلامی و همچنین فرهنگ اسلام ناب نیز دارای این زیرساخت‌ها بوده و در نتیجه مؤلفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی همسان با مؤلفه‌های فرهنگ اسلام ناب می‌باشد. براساس آنچه بیان شد، تحقق شاخص‌ها و الگوهای اسلامی در جامعه، هدف اصلی و اساسی در انقلاب اسلامی می‌باشد. اما تحقق این هدف مستلزم آن است که نظامات برنامه‌ریزی، تقنینی و اجرایی کشور در تدوین برنامه‌ها و قوانین و اجرای آنها این هدف را مد نظر قرار دهند. به عبارت دیگر از آنجا که انقلاب اسلامی نظام اداری کشور را جهت تحقق اهداف خود ایجاد کرده است، بنابراین، دستیابی به این اهداف از طریق حاکم ساختن ارزش‌های انقلاب اسلامی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی این نظام اداری امکان‌پذیر خواهد بود. از جمله مهم‌ترین برنامه‌های کلان جمهوری اسلامی جهت پیشرفت کشور، برنامه‌های پنج ساله توسعه است. بنابراین تحقق اهداف انقلاب اسلامی مستلزم آن است که این برنامه‌ها مبتنی و منبعث از ارزش‌های انقلاب اسلامی و در واقع اسلام ناب باشد. نظر به اینکه جمهوری اسلامی و به عبارت دیگر انقلاب اسلامی در معرض تهدیدات دشمن قرار دارد، باید بخش دفاعی کشور به گونه‌ای از قدرت و اقتدار برخوردار باشد، که دشمنان حتی فکر

حمله به کشور را از سرشان بیرون کنند. انقلابی ماندن و انقلابی‌گری در این است که مولفه‌ها و شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی مورد توجه و تاکید مدیران کشور و برنامه‌ریزان قرار گیرد. مساله و مشکل و ضعفی که قابل توجه به نظر می‌رسد این است که رویکرد غالب بر نظام برنامه‌ریزی کشور رویکرد اقتصادی است. بنابراین، باید دقت کرد که این رویکرد بر برنامه‌های بخش دفاع و امنیت حاکم نشود. به این منظور باید تلاش شود که شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی در تدوین برنامه‌های بخش دفاع و امنیت مورد تاکید قرار گیرد و اگر ضعف و کاستی وجود دارد، نسبت به برطرف کردن آن اقدام شود. هدف از این پژوهش بررسی تاثیرگذاری شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی در تدوین برنامه‌های بخش دفاع و امنیت برنامه ششم توسعه است و پرسش این پژوهش اینگونه مطرح می‌شود که: «آیا شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی بر تدوین بخش‌های دفاعی و امنیتی برنامه‌های پنج‌ساله ششم توسعه موثر بوده است؟».

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. فرهنگ

فرهنگ واژه‌ای فارسی و مرکب از دو جزء «فر» و «هنگ» است: «فر» پیشوند و به معنی جلو، بالا، بر و پیش آمده، «هنگ» از ریشه اوستایی «تنگا» و به معنی کشیدن و سنگینی و وزن می‌باشد. این واژه مرکب که از نظر لغوی به معنی بالا کشیدن، برکشیدن و بیرون کشیدن است، هیچگاه، در ادبیات فارسی به مفهومی که بر خاسته از ریشه کلمه باشد، نیامده است (روح‌الامینی، ۱۳۷۳: ۹). جامع‌ترین تعریفی که از فرهنگ به عمل آمده این است: «فرهنگ عبارت است از کیفیت یا شیوه‌ای بایسته و یا شایسته برای آن دسته از فعالیت‌های حیات مادی و معنوی انسان‌ها که مستند به طرز تعقل سلیم و احساسات تصعید شده آنان در حیات معقول تکاملی باشد» (جعفری، ۱۳۷۳: ۲۰).

«فرهنگ، نمودی است از رفتارهای روزمره گروهی از افراد بشر که از نسل‌های قبل به ایشان به ارث رسیده است» (اسپالینگ^۱، ۲۰۰۳: ۳). در این تعریف، هاری اسپلینگ فرهنگ را شیوه و یا رفتاری می‌داند که از گذشتگان باقی مانده است. از این رو، رفتارهایی که استناد تاریخی ندارند داخل مقوله فرهنگ نخواهند شد. «فرهنگ، کارهای زیسته شده‌ای است که مشخصه جامعه، طبقه یا گروه خاصی در دوره خاص تاریخی می‌باشد و شامل ایدئولوژی‌های خاص عملی است که جامعه، گروه یا طبقه‌ای را قادر می‌سازد تا شرایط هستی خود را تجربه، تعریف و تفسیر کند و معنای آن را درک نماید» (هال^۲، ۲۰۰۰: ۳). «در این تعریف «استوارت‌هال»، فرهنگ را پشتوانه ارزشی و فکری رفتارهای افراد جامعه می‌داند که از گذشتگان به ارث رسیده است.

۲-۱. دفاع

دفاع، نظام یا الگویی مرتبط با ساخت و کارکرد روانی است که از طریق آن، فرد یا گروه واکنش لازم را برای مقاومت یا دفع خطر خیالی یا واقعی به‌منظور حفظ تعادل و تمامیت خود نشان می‌دهد (کوهپایی، ۱۳۷۷: ۱۷۹). دفاع نوعی حق ذاتی، مشروع و طبیعی است که از جانب خداوند در موجودات به ودیعه قرار داده شده تا بتوانند در مقابل تجاوز از خود محافظت کنند و به حیات خود ادامه دهند (بلباسی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴۷). در مبانی دینی نیز دفاع به عنوان نیازی حیاتی تعریف شده است که سبب رشد و بالندگی و امنیت و هدایت جامعه می‌شود (درویش‌شانی، ۱۳۹۳: ۱۵۱).

۳-۱. امنیت

با توجه به واقعیت‌های پس از دوران جنگ سرد و عدم شکل‌گیری نظم جایگزین نظام دو قطبی در روابط بین‌المللی، ارائه تعریف دقیق، علمی و صحیح از امنیت ملی بسی دشوارتر از گذشته است؛ زیرا مفهوم‌سازی جدید و متناسب امنیت ملی، مستلزم گسترش مفهومی آن به‌منظور در برگرفتن پدیده‌های نوظهور امنیتی یا سطوح تحلیلی بیشتر نیست؛

بلکه بررسی دقیق‌تر عناصری را می‌طلبد که به‌طور سنتی در ارزیابی امنیت ملی مطرح بوده‌اند. به‌دلیل آنکه دیدگاه‌های محدودنگر که امنیت ملی را صرفاً در امور نظامی متمرکز می‌سازند، جوابگوی پیچیدگی‌های حل معمای امنیت و دفاع در جهان درهم تنیده و به‌هم‌وابسته و متحول امروز نیست (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۷).

«ایان بلانی»: امنیت یعنی رهایی نسبی از جنگ، همراه انتظار نسبتاً زیاد این که نتیجه هر جنگی که رخ بدهد، شکست طرف مقابل است (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۷).

«والتر لیپمن»: هر ملتی تا جایی دارای امنیت است که در صورت عدم توسل به جنگ، مجبور به رها کردن ارزش‌های محوری (اساسی) نباشد و چنانچه در معرض چالش قرار گیرد، بتواند با پیروزی در جنگ، آنها را حفظ کند (نقل از مهدی‌نسب، ۱۳۹۲: ۲۲).

۲. عناصر و مؤلفه‌های فرهنگ

فرهنگ دارای سازمانی نظام‌دار است (وایت، ۱۳۷۹: ۵). مفهوم نظام، وجود اجزا و روابط متقابل بین آنها یا ساختار و فرآیند را به ذهن متبادر می‌سازد. ساخت فرهنگ معمولاً از عنصر فرهنگی، ترکیب فرهنگی و حوزه فرهنگی تشکیل می‌شود. کوچکترین موضوع و واحد قابل تعریف و تشخیص را «عنصر فرهنگی» و تناسب و همراهی آنها را «ترکیب فرهنگی» و مجموعه ترکیب‌های فرهنگی - در یک منطقه که دارای شکل و محدوده متمایز است، را حوزه فرهنگی می‌نامند (روح‌الامینی، ۱۳۷۷: ۲۵). عنصر فرهنگی، کوچک‌ترین واحد یک فرهنگ است. عنصر فرهنگی از یک جزء یا بخشی که به عناصر و بخش‌های دیگر تقسیم‌پذیر نیست، تشکیل می‌شود. برخی عناصر فرهنگی، مادی بوده و بیش از یک شی ساده نیست؛ مثل: انگشتر، عصا... و برخی دیگر مادی نبوده، بلکه الگوی رفتاری است؛ مانند: دست دادن، سلام کردن، نمازگزاردن و ... (کوئن، ۱۳۷۲: ۷۹). عنصر فرهنگی نزد همه به یکسان تعریف نشده است؛ مثلاً کروبر اعتقاد دارد که عنصر فرهنگی مهم‌ترین و دقیق‌ترین قسمت مطالعه فرهنگی است و تحقیق و پژوهش فرهنگی زمانی جامع خواهد بود که در آن تمام عناصر مشخص و تعریف شوند.

علامه محمد تقی جعفری فرهنگ را دارای دو عنصر ثابت و متغیر می‌داند. اصول متغیر، مستند به نیازهای متغیر بشری در بستر زمان می‌باشد که متناسب با شرایط مختلف متفاوت است و عناصر ثابت فرهنگی، آنهایی هستند که مستند به نیازهای فطری و ذاتی بشری بوده و گذشت زمان تأثیری در ماهیت آنها نمی‌گذارد. این عناصر و اصول عبارتند از:

۱. عنصر و اصل کمال‌جویی و اشتیاق به آن؛

۲. عنصر و اصل احترام؛ که در فرهنگ عام انسانی با عناوینی مانند: نوع دوستی، علاقه

به انسان و محبت از آنها یاد می‌شود؛

۳. عنصر و اصل اشتیاق شدید بشر به داشتن حیات شایسته؛

۴. تصحیح و تنظیم ارتباط چهارگانه‌ی:

(الف) ارتباط انسان با خویشتن؛

(ب) ارتباط انسان با خدا؛

(ج) ارتباط انسان با جهان هستی؛

(د) ارتباط انسان با هم‌نوع خود (جعفری، ۱۳۷۳: ۳۳).

۳. اهمیت فرهنگ از منظر آیات و روایات

۱. کار فرهنگی بهترین کار است: خداوند می‌فرماید: «وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ

وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ؛ چه کسی را نیکوتر از سخن آنکه به سوی خدا

دعوت می‌کند و کارهای شایسته می‌کند و می‌گوید البته که من از مسلمانانم» (فصلت: ۳۳). شأن

نزول آیه در مورد پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) است؛ اما به ایشان اختصاص ندارد و

شامل هر فردی می‌شود که مردم را به خدا و طاعت او دعوت کند. بنابراین، دعوت به

خداوند یک کار فرهنگی است، بهترین کار است؛ زیرا خداوند جامع تمام خوبی‌ها و ضد

همه بدی‌ها و کژی‌هاست. در حدیثی پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) درباره ارزش کسی

که مردم را هدایت می‌کند و به سوی خدا رهنمون می‌سازد، می‌فرماید: «يَا عَلِيُّ لَأَنَّ يَهْدِيَّ

اللَّهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ؛ ای علی اگر خداوند به دستان تو

انسانی را هدایت کند، از آنچه خورشید بر آن تابیده است برای تو بهتر است» (میزان الحکمه، ج ۲: ۲۲).

۲. ارزش کار فرهنگی روی یک نفر (هدایت) برابر با احیای جامعه است: خداوند می‌فرماید: «وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا؛ هرکس، کس دیگری را حیات بخشد، همچون کسی است که همه مردم را حیات بخشیده باشد» (مائده: ۳۲). مراد از احیا و زنده کردن در آیه، نجات انسان از مرگ نیست، بلکه بنا بر تعبیراتی که در قرآن آمده است، به هدایت به سوی حق نیز، احیا اطلاق می‌شود. چنانکه در آیه «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأُحْيِيَاهُ...؛ آیا کسی که مرده بود و ما زنده‌اش کردیم...» (انعام: ۱۲۲)؛ کسی که فرد گمراهی را به سوی ایمان راهنمایی کند، او را زنده کرده است (ترجمه میزان، ج ۵: ۵۱۹).

۳. ایجاد انحراف در مسائل فرهنگی، بالاترین ظلم‌هاست: خداوند می‌فرماید: «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا؛ چه کسی است ستمکارتر از آنکه به خدا دروغ می‌بندد» (انعام: ۲۱). عبارت بالا که بیش از ۱۰ بار در قرآن کریم تکرار شده و نشان از تأکید است، دروغ بستن به خداوند را «بزرگ‌ترین ظلم» شمرده است. مفسران با توجه به آنکه قرآن شرک را «ظلم بزرگ» معرفی نموده^۱ و نیز با توجه به قرائن دیگر، مصداق دروغ بستن به خداوند را «قرار دادن شریک برای وی»، تلقی کرده‌اند (تفسیر نمونه، ج ۵: ۱۸۴) و از آیه مورد بحث چنان فهمیده‌اند که بالاترین ظلم آن است که کسی مشرک شده و اصل توحید را انکار کند. براین اساس، روشن است که ایجاد هرگونه انحراف فرهنگی که موجب گسترش شرک و دوری از اصل توحید و یگانه پرستی شود، افتراء و دروغ بر خدا و ظلمی بزرگ خواهد بود. نتیجه کار فرهنگی باید به یکتاپرستی و توحید بینجامد و انسان را به فلاح و رستگاری رهنمون سازد. بنابراین، کار فرهنگی اهمیت فراوان دارد و انحراف و سهل‌انگاری در آن می‌تواند به بزرگ‌ترین ظلم‌ها منجر شود.

۴. انجام فعالیت‌های فرهنگی پیامبر (صل الله علیه و آله) منّت الهی بر مؤمنان: خداوند می‌فرماید: «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ...؛ به یقین، خدا بر مؤمنان منّت نهاد [که] پیامبری از

۱. لقمان در شمار اندرزه‌های خود به فرزند می‌فرماید: «يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشُّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ» (لقمان: ۱۳)

خودشان در میان آنان برانگیخت، تا آیات خود را بر ایشان بخواند و پاکشان گرداند و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد...» (آل عمران: ۱۶۴). خداوند در این آیه به مؤمنان منت می‌گذارد و پیامبری از جنس خودشان برایشان مبعوث کرد تا آنها را پاک سازد و حکمت و کتاب را به آنها بیاموزد. منت یعنی اعطای هر نعمت سنگین و گرانبه‌است و این منت، کاری پسندیده و زبینه است اما آن منتی که ناپسند و زشت است، عبارت‌است از اینکه کسی کار کوچک خود را با سخن، بزرگ کند و به رُخ افراد بکشد (تفسیر نور، ج ۲: ۱۹۰).

۴. جایگاه و مؤلفه‌های فرهنگ در نگاه امام خمینی^(ره) و مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)

اهمیت فرهنگ را از جنبه‌های مختلف می‌توان طرح کرد که در این میان دو جنبه برجستگی بیشتری دارد: یکی، جایگاهی که فرهنگ در هویت و موجودیت یک جامعه دارد و دیگری نقشی که فرهنگ می‌تواند در پیشرفت و تعالی جوامع ایفا کند. جنبه نخست، اهمیت و جایگاه فرهنگ را در موجودیت جامعه نمایش می‌دهد و جنبه دوم اهمیت و نقش فرهنگ صحیح در حرکت به سمت اعتلا یا انحطاط جوامع را ترسیم می‌کند. در بعد نخست، حوزه نفوذ فرهنگ به همه ابعاد زندگی بشر کشیده می‌شود و همه ویژگی‌های متمایزکننده انسان‌ها از یکدیگر و نیز همه ویژگی‌های متفرقه جوامع در فرهنگ آنها نهفته است. حضرت امام خمینی^(ره) این مفهوم را با تصریح بیشتر چنین بیان می‌فرماید: «بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد» (صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۶۰). اساساً فرهنگ است که ویژگی‌های مشترک پدیده آورنده یک ملت را تشکیل می‌دهد و بدون وجود فرهنگ واحد، افراد تبعه یک کشور را نباید یک ملت نامید. بنابراین، می‌توان گفت اساس ملیت یک ملت فرهنگ است (صحیفه نور، ج ۶: ۴۰).

رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز با تأکید بر اهمیت و جایگاه فرهنگ، قانون‌گرایی، خودباوری ملی، وجدان کاری، انضباط اجتماعی، دین‌باوری، رعایت ارزش‌های الهی و دیانت، اصلاح الگوی مصرف و ترویج سبک زندگی ایرانی و اسلامی، تعاون اجتماعی، تشکیل خانواده و ازدواج را نمونه‌هایی از شاخص‌ها و جهت‌گیری‌های فرهنگی کشور ذکر

کرده و استقلال کشور، ضرورت‌های دینی و اخلاقی جامعه، خلیقات ایرانی و زبان فارسی و خودباوری ملی را بخشی از خط قرمزهای فرهنگی کشور ذکر نموده‌اند. ایشان فرهنگ را مثل هوایی می‌دانند که انسان وقتی آن را استنشاق کرد، می‌تواند قدم بردارد و رو به جلو حرکت کند. از نظر رهبر انقلاب فرهنگ زیربناست و بقیه کارها همه برخاسته از فرهنگ است. اگر چنانچه در جایی، هوای مسمومی تزریق شود، نتیجه‌ای که در اندام‌ها دیده خواهد شد تابع آن مسمومیتی است که در این هواست. اگر فضا را با دود یا مخدری تخدیر کنند، وقتی انسان آن را استنشاق کرد، رفتارش متناسب با آن چیزی خواهد شد که استنشاق کرده است (برگرفته از: بیانات رهبر انقلاب در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت به مناسبت هفته دولت با ایشان: ۱۳۸۶/۰۶/۰۴). ایشان در جایی دیگر می‌فرمایند: «باید در جهتی حرکت کنیم که مردم، متدین بار بیایند، متدین عمل بکنند، به مبانی دینی معتقد بشوند، عملاً پای بند بشوند؛ جهت‌گیری ما در همه زمینه‌ها باید این باشد» (بیانات معظم له در دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۸/۰۶/۱۶).

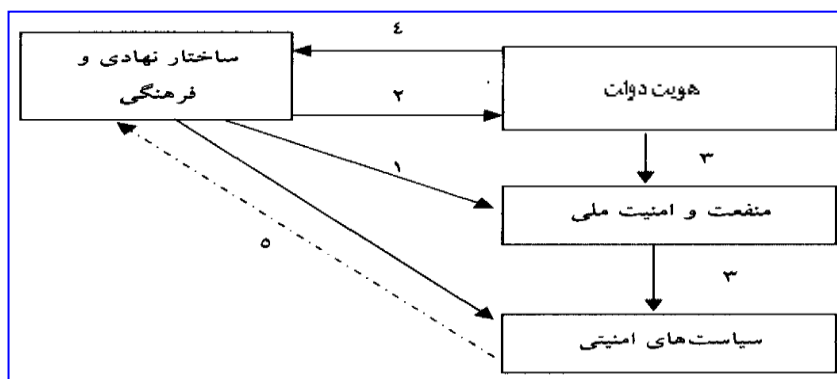
۵. رابطه فرهنگ ملی و امنیت ملی

روابط بین کنش‌گرانی چون دولت و محیط آنها، یعنی محیط فرهنگی، از نوع دو سویه است. این دو هم شامل تاثیر محیط فرهنگی در شکل و نوع سیاست‌های امنیتی دولت می‌شود و هم تاثیر دولت بر بازتولید و بازسازی فرهنگ جاری و حتی شکل‌دهی به عناصر فرهنگی جدید را در برمی‌گیرد (جوکار و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۷۰).

۵-۱. فرهنگ ملی

در یک تعریف عام، فرهنگ ملی، فرهنگ عامه و عمومی نیست. فرهنگ ملی را یک کنشگر خاص در یک دوره نمی‌سازد؛ بلکه این فرهنگ، حاصل کنش‌هایی است که کم و بیش به گذشته زندگی مردم پیوند خورده است. فرهنگ ملی را می‌توان مجموعه کلی تلاش‌های فکری مردم به‌منظور توصیف، توجیه و ستایش اقداماتی دانست که خودشان را بر اساس آن می‌سازند و وجودشان را حفظ می‌کنند. رونالد جفرسون بر آن است که محیط

فرهنگی نه تنها در شکل و انواع مختلف رفتار دولت تاثیرگذار است، بلکه تعیین‌کننده ویژگی اصلی دولت‌ها یعنی هویت آنها نیز می‌باشد (جفرسون و دیگران^۱، ۱۹۹۶: ۵۴). از سوی دیگر در یک محیط تعاملی، دولت نیز به عنوان یک کنشگر در روند تعاملی «کارگزار-ساختار» می‌کوشد ساختارهای فرهنگی را حفظ کند، تغییر دهد و یا بازتعریف نماید؛ بنابراین در این تعامل، امنیت ملی دولت متاثر از امنیت جامعه و فرهنگ ملی نیز متاثر از اقدامات بازسازمان‌بخش دولت می‌باشد. تاثیرهای محیط فرهنگی بر مقوله امنیت ملی را می‌توان با استفاده از شکل زیر نشان داد (مهدی‌نسب، ۱۳۹۲: ۳۷):

شکل (۱): تاثیرهای محیط فرهنگی بر مقوله امنیت ملی

۲-۵. تاثیر فرهنگ ملی بر امنیت ملی

اقسام تاثیر فرهنگ ملی بر امنیت ملی به شرح ذیل است:

۱. هنجارها، انتظارات جمعی درباره رفتار مناسب برای یک هویت مشخص‌اند. در برخی موارد مانند احکام تعریف‌کننده و قوام‌بخش رفتار، عمل می‌کنند و رفتارهای مورد اعتنای درون یک دولت در برابر دیگر دولت‌ها را مجاز و یا غیرمجاز تعریف می‌نمایند. به‌طورکلی فرهنگ، هم به مجموعه‌ای از ملاک‌های ارزیابی سیاست‌های امنیتی، همچون هنجارها و ارزش‌ها شکل می‌دهد و هم به ملاک‌های شناختی، همچون احکامی که پدیده‌ها

و بازیگران موجود در نظام و چگونگی رفتار و تعامل با آنها را تعریف می‌کنند (جفرسون و دیگران، ۱۹۹۶: ۵۴).

۲. عناصر فرهنگی و یا نهادی محیط دولت، از جمله هنجارها، هویت دولت را شکل می‌دهند. ساختارهای نهادی و فرهنگی ممکن است هویت‌های پایه‌ای و ملی دولت‌ها را شکل و قوام بخشد. این امر خود بر تعریف امنیت ملی اثر می‌گذارد. باورها کم و بیش با گسترش هویت‌ها بر دولت در سطح جامعه جهانی موثر واقع می‌گردند و از این رو در موج سوم مردم‌سالاری جهانی، حتی حکومت‌های اقتدارگرا نیز به طور لفظی از مردم‌سالاری حمایت می‌کنند. هنجار برابری نژادی، برآمده از مناظره‌های مردم‌سالارانه، هرگونه سیاست تبعیض آمیز و نژادگرایانه دولت‌ها را به مقوله تهدید امنیت ملی تبدیل می‌کند.

۳. هر گونه تغییر در محیط فرهنگی، تهدیدات امنیت ملی را دگرگون می‌کند. محیط فرهنگی به دلیل تعریفی که از «ما»ی جمعی به دست می‌دهد «دیگری» معارض و یا دوست را تعریف می‌کند و بسیاری از سیاست‌های مشروع یا نامشروع بازتعریف می‌شود؛ مثلاً بر اساس هویت جمعی ضدنژاد پرستی محیط فرهنگی ایران، سیاست‌های حکومت پهلوی با اسرائیل، همیشه تحت تاثیر قرار می‌گرفت و به دلیل این تاثیرها این روابط، ماهیتی پنهانی داشت.

۴. شکل‌بندی هویت دولت ناشی از محیط فرهنگی بوده و ساختارهای هنجاری و یا جامعه امنیتی را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

۵. سیاست‌های دولت می‌تواند ساختار فرهنگی و نهادی جامعه را تولید و یا بازسازی نماید. ساختارهای نهادی و فرهنگی بیرون از اقدامات قابل شناخت جاری دولت‌ها وجود ندارند (گیدنز، ۱۹۸۶: ۱۸۶). البته این بدان معنا نیست که ساختارهای فرهنگی به چنین اقداماتی کاهش‌پذیر هستند؛ بلکه مقصود آن است که ساختارهای نهادی و فرهنگی را نمی‌توان از نظر تحلیلی از فرآیندهایی که به وسیله آن به‌طور مداوم تولید و بازتولید می‌شوند و یا تغییر می‌کنند، جداگانه فرض کرد؛ از این رو این تاثیر، برعکس اثرهای

چهارگانه پیشین است که بر پایه آنها اتخاذ سازوکارهای خاصی از سوی دولت می‌توانست ساختار نظام فرهنگی جامعه‌ای را که به آن تعلق دارد، متاثر سازد (مهدی‌نسب، ۱۳۹۲: ۳۸).

۶. مبانی اندیشه و سیاست‌های دفاعی انقلاب اسلامی

مبانی در سیاست دفاعی از سه رکن مهم نشأت گرفته است که عبارتند از: اصول و معیارهای دینی؛ قانون اساسی و اندیشه امامین انقلاب اسلامی.

الف) اصول و معیارهای دینی. اصولاً در حکومت دینی، رهبران باید بر اساس معیارهای دینی جامعه را اداره کنند و تمام تصمیم‌گیری‌ها را با معیارهای دینی انجام دهند.

ب) قانون اساسی. دومین مبنا برای تبیین سیاست دفاعی، قانون اساسی است که نقش رهبری را در ساختار دفاعی کشور بر اساس اصول ۱۱۰ و ۱۱۳ و ۱۷۶ مورد توجه قرار داده است. در اصل ۱۱۰ می‌توان مواردی را به عنوان مبنای قانونی جایگاه رهبری در سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران مورد تأکید قرار داد.

ج) امام خمینی^(ره) در جریان انقلاب اسلامی و به ویژه در دوران جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، دکتترین دفاعی جدیدی را بنا نهادند. سیاست این دکتترین که در قالب دیپلماسی جهاد، فرهنگ شهادت‌طلبی و استراتژی بازدارندگی مردمی طراحی شد، برخلاف الگوهای رایج در بررسی میزان و ملاک قدرت یک کشور، عناصر غیرمادی و هنجاری را وارد ادبیات روابط بین‌الملل کرد (دهشیری، ۱۳۷۹: ۱۱۰-۱۶۳).

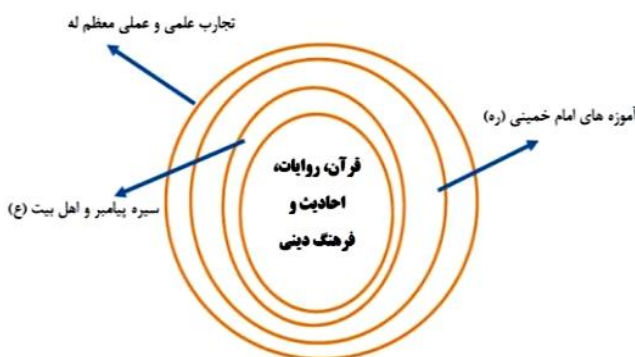
مبانی سیاست دفاعی در اندیشه امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی). به طور کلی، سیمای اندیشه‌ها و سیاست‌های دفاعی امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) را می‌توان در قرآن کریم، احادیث و فرهنگ دینی؛ سیره رسول‌الله^(ص) و اهل بیت^(ع) جستجو کرد و انطباق آن را با آموزه‌های امام خمینی^(ره)، به ویژه در توسعه دفاع مردمی و ارتش بیست میلیونی و نهایتاً در مدل زیر ترسیم نمود:

۷. برنامه‌های بخش دفاع و امنیت

ماده ۱۰۵- در راستای اجرای مفاد مصرح در قانون اساسی و افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور و به‌منظور مدیریت منسجم، هماهنگ و مؤثر روابط

خارجی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای اصل عزت، حکمت و مصلحت و برای تحقق اهداف این قانون، دستگاه‌های اجرائی به‌جز نیروهای مسلح، مکلفند تمامی اقدامات خود در زمینه روابط خارجی را با هماهنگی وزارت امور خارجه انجام دهند. وزارت امور خارجه موظف است در چهارچوب قوانین، نسبت به اجرای موارد زیر اقدام کند:

الف. طراحی و اجرای اقدامات دیپلماتیک در سیاست خارجی در جهت تحقق اصول مربوط قانون اساسی، مخصوصاً در بعد مبارزه با استکبار و رژیم صهیونیستی و حمایت از جریان مقاومت و مستضعفین؛

سیمای سیاست‌های دفاعی امام‌خامنه‌ای (حفظه‌الله)

تلخیص از شمس دولت‌آبادی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۵۶

ب. ایجاد بسترها و شرایط سیاسی لازم برای تنوع‌بخشی و تقویت پیوندهای همه‌جانبه با کشورهای هدف در جهان به‌ویژه کشورهای منطقه، همسایگان و قدرت‌های نوظهور در چهارچوب سیاست‌های کلی نظام؛

پ. تقویت دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر ورود به بازارهای جهانی برای صادرات کالا و خدمات فنی و مهندسی، تأمین مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی و دستیابی به فناوری‌های نوین و ایجاد زمینه‌های لازم برای حضور بخش غیردولتی در دیگر کشورهای منطقه و کشورهای جنوب غربی آسیا به‌ویژه کشورهای همسایه و اسلامی در چهارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی؛

ت. وزارت صنعت، معدن و تجارت با همکاری وزارت امور خارجه مکلف است ظرف مدت یک‌سال از زمان لازم‌الاجراء شدن این قانون، رایزنان بازرگانی در سفارتخانه‌های ایران در کشورهایایی که بر اساس آمار گمرک بیشترین رابطه تجاری با ایران را دارند، به‌گونه‌ای تعیین کند که کلیه این افراد دارای تحصیلات مرتبط با حوزه‌های اقتصادی بوده و به زبان انگلیسی یا زبان کشور هدف، تسلط کامل داشته باشند. مدت خدمت این افراد دو سال است. وزارت امور خارجه با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت گزارش سالانه اجرای این حکم را به مجلس شورای اسلامی ارائه کند. اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی، می‌تواند پیشنهادهای خود را به وزارت صنعت، معدن و تجارت ارائه نماید؛

ث. حمایت همه‌جانبه از حقوق ایرانیان خارج از کشور و جلب مشارکت آنها در توسعه و پیشرفت کشور؛

ج. به‌کارگیری ظرفیت‌های دیپلماسی رسمی در سطوح دو و چندجانبه برای ایجاد محیط سیاسی و امنیتی با ثبات و پایدار در منطقه؛

چ. بهره‌برداری از دیپلماسی عمومی و روش‌ها و ابزارهای نوین و کارآمد اطلاع‌رسانی در گستره فرامرزی برای تبیین دیدگاه‌های جمهوری اسلامی ایران در ابعاد گفت‌وگویی و معنایی و ارتقای جایگاه ایران در افکار عمومی جهان؛

ح. به‌کارگیری همه امکانات جمهوری اسلامی ایران برای مقابله با خشونت‌گرایی، تروریسم و افراط‌گرایی؛

خ. صیانت از وجهه بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با موضوعات حقوق بشری از طریق رصد و پایش وضعیت حقوق بشر در عرصه بین‌المللی، پاسخ متناسب به ادعاهای بی‌پایه آنان و گسترش حقوق بشر اسلامی با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛

د. اعطای کمک‌های توسعه‌ای به کشورهای هدف در چهارچوب قوانین بودجه سالانه در راستای سیاست‌های کلی نظام؛

ذ. برنامه‌ریزی و اقدام مؤثر در راستای تحقق اهداف اصول قانون اساسی در بعد مبارزه با نظام سلطه و صهیونیسم و حمایت از جریان مقاومت، فلسطین و مستضعفین؛

ر. حمایت از جریان‌های تقریبی و وحدت‌آفرین در جهان اسلام، به‌ویژه فعالیت‌های مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و مقابله با توطئه دشمنان در ایجاد تفرقه در جهان اسلام؛

ز. دولت موظف است برنامه‌ریزی‌های لازم جهت توسعه سیاسی را به‌گونه‌ای طراحی کند که تا پایان اجرای قانون برنامه ششم، احزاب و تشکلهای سیاسی مطابق ضوابط قانونی مصوب مجلس شورای اسلامی، مورد حمایت قرار گیرند.

ماده ۱۰۶-۱-

الف. دولت مکلف است در اجرای بند (۵۲) سیاست‌های کلی برنامه ششم و به‌منظور افزایش توان دفاعی کشور در تراز قدرت منطقه‌ای و تأمین منافع و امنیت ملی، حداقل پنج درصد (۵٪) از منابع بودجه عمومی و درآمدهای اختصاصی را به‌عنوان سهم تقویت بنیه دفاعی در ردیف‌های تقویت بنیه دفاعی در بودجه سالانه کشور اختصاص دهد؛

ب. دولت موظف است پشتیبانی‌های لازم را به‌منظور افزایش توان دفاعی کشور در تراز قدرت منطقه‌ای و تأمین منافع و امنیت ملی، با انجام اقدامات اساسی زیر به‌عمل آورد:

۱. تحکیم و تقویت بنیه دفاعی کشور با پشتیبانی از:

۱-۱- توسعه و افزایش توان تولیدی موشکی؛

۲-۱. توسعه و تقویت توان پدافند هوایی در سطوح مختلف برد کوتاه، متوسط و بلند؛

۳-۱. توسعه و به‌روزرسانی شبکه‌های ارتباطی امن و پایدار و تعامل‌پذیر و برخوردار از

فناوری‌های مناسب با هدف استقرار کامل سامانه فرماندهی و کنترل؛

۴-۱. هوشمند و متحرک‌سازی برخی سامانه‌های تسلیحاتی متناسب با تهدیدات؛

۵-۱. توسعه و تقویت امکانات جنگ الکترونیک و دفاع رایانیک (سایبری)؛

۶-۱. تحقیق، طراحی و تولید اقلام مورد نیاز برای مواجهه و تقابل با گروه‌های مسلح

تروریستی؛

۷-۱. توسعه و تقویت توان ناوگان هوایی در حوزه‌های مختلف آفندی، پدافندی و

پشتیبانی رزمی با اتکا به سامانه‌های پیشرفته هواپیمایی، بالگردی و پهپادی؛

۸-۱. توسعه و بازسازی صنایع هوایی دفاعی برای پشتیبانی از ناوگان هوایی نیروهای مسلح (اعم از هواپیما، بالگرد و تسلیح آنها)؛

۹-۱. توسعه و به‌روزرسانی توانمندی تولید پهپادها و تسلیح آنها؛

۱۰-۱. نوسازی سامانه‌های ناوبری و کمک ناوبری و نظارتی ویژه نظامی هواپیماهای

نیروهای مسلح؛

۱۱-۱. توسعه ناوگان نیروی دریایی با تجهیز به شناورهای سطحی، زیرسطحی سنگین،

یگان‌های پروازی دریای‌پایه و تسلیح آنها به سامانه‌های کشف، شناسایی و ردگیری و کنترل آتش و سلاحهای پیشرفته و به‌روز و کارآمد؛

۱۲-۱. توسعه و تقویت یگان‌های رزمی و تیپهای واکنش سریع نیروهای مسلح؛

۱۳-۱. رعایت فاصله سطح حقوقی و دستمزد کارکنان نیروهای مسلح با کارکنان

کشوری بر اساس تبصره (۳) ماده (۱۱۷) قانون مدیریت خدمات کشوری؛

۲. تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان و حضور بیشتر نیروهای مردمی در صحنه‌های

امنیت و دفاع از کشور، دفاع از آرمانها و مبانی اندیشه انقلاب اسلامی و توسعه فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر از طریق:

۱-۲. حمایت از زیرساخت‌ها برای توسعه نواحی شهرستانی و رده‌های مقاومت

متناسب با توسعه و تغییرات تقسیمات کشوری؛

۲-۲. تعمیق ارزشهای انقلاب اسلامی و توسعه فرهنگ و تفکر بسیجی با استفاده از

هسته‌های تربیتی، غنی‌سازی اوقات فراغت، توسعه فرهنگ ارزش و استفاده از نخبگان بسیجی؛

۳-۲. مقابله با جنگ نرم در حوزه‌های مختلف با اولویت حضور فزاینده در فضای

مجازی و رایانه‌ای با رویکرد بومی؛

۴-۲. جذب و به‌کارگیری بسیج ده‌ها میلیونی با رویکرد فرهنگی اجتماعی و علمی

اقتصادی؛

۵-۲. توسعه و مشارکت بسیج سازندگی در کمک به دولت در امر محرومیت‌زدایی و

سازندگی کشور؛

۶-۲. تأمین پوشش بیمه‌ای و جبران خسارت‌های ناشی از به‌کارگیری بسیجیان در مأموریت‌های محوله؛

۷-۲. به‌منظور کمک به پیشرفت عمران و آبادانی روستاهای کشور دستگاه‌های اجرائی می‌توانند حداقل ده درصد (۱۰٪) از اعتبارات اختصاص یافته خود را با استفاده از ظرفیت و توانمندی بسیج سازندگی هزینه کنند.

پ. به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها و ارتقای پایداری ملی، کلیه دستگاه‌های اجرائی ملزم به رعایت سیاست‌های پدافند غیرعامل و انجام اقدامات زیر می‌باشند:

۱. اجرای کامل پدافند غیرعامل برای کلیه مراکز حیاتی و حساس کشور بر اساس طرح مصوب کمیته دائمی پدافند غیرعامل مبتنی بر گسترش هوشمندانه و مصون‌سازی آن و تصویب در مراجع قانونی آن؛

۲. تهیه و تدوین طرح‌های ایمن‌سازی و حفاظت از مراکز مهم کشور و به اجرا درآوردن آنها پس از تصویب کمیته دائمی پدافند غیرعامل از منابع دستگاه مربوطه و تصویب در مراجع قانونی آن؛

۳. تهیه پیوست پدافند غیرعامل برای طرح‌های حساس جدید کشور و الزام به رعایت و اجرای آنها پس از تصویب کمیته دائمی پدافند غیرعامل از منابع دستگاه مربوطه آن.

ت. به‌منظور تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی، کاهش جرم و جنایت، مبارزه همه‌جانبه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها، پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از طریق پیش‌بینی اعتبارات مورد نیاز در بودجه سالانه دستگاه‌های مربوطه اقدامات زیر به عمل آید:

۱. انسداد الکتریکی، الکترونیکی، نوری (اپتیکی) و فیزیکی مرزها با اولویت مناطق مرزی مستعد ناامنی، بهره‌گیری از توان اطلاعاتی وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران و حمایت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، تقویت و توسعه زیرساخت‌ها و توان عملیاتی مرزبانی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی، توسعه فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی براساس طرح (ارتقای امنیت و کنترل مؤثر مرزها) که توسط وزارت کشور با همکاری سازمان و نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ظرف مدت شش‌ماه پس

از لازم‌الاجراء شدن این قانون، تهیه می‌شود و پس از تأیید ستاد کل نیروهای مسلح به تصویب شورای عالی امنیت ملی می‌رسد؛

۲. برنامه‌ریزی و زمینه‌سازی برای کاهش جرم و جنایت با هدف کاهش ده درصدی (۱۰٪) سالانه در مصادیق مهم آن توسط دستگاه‌های ذی‌ربط؛

۳. برنامه‌ریزی برای مبارزه همه‌جانبه با مواد مخدر و روان‌گردان‌ها و مدیریت مصرف آنها با هدف کاهش بیست و پنج درصدی (۲۵٪) اعتیاد توسط دستگاه‌های مربوطه در طول اجرای قانون برنامه؛

۴. برنامه‌ریزی برای پیشگیری و مقابله با قاچاق کالا و ارز از مبادی ورودی تا محل عرضه آن در بازار به نحوی که سالانه حداقل ده درصد (۱۰٪) ورود قاچاق کاهش یابد.

ماده ۱۰۷- به منظور افزایش ظرفیت‌های قدرت نرم و دفاع رایانیک (سایبری) و تأمین پدافند و امنیت رایانیک برای زیرساخت‌های کشور، طرح جامع دربرگیرنده توسعه قدرت نرم دفاعی و رایانیک و مقابله با جنگ نرم با مشارکت ستاد کل نیروهای مسلح و وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران در سال اول اجرای قانون برنامه تهیه می‌شود و پس از تصویب شورای عالی فضای مجازی از سال دوم اجرای این قانون به اجراء در می‌آید.

ماده ۱۰۸- به منظور ارتقای نظم و امنیت و توسعه پیشگیری و مقابله با جرائم، کنترل مؤثر مرزها و همچنین کاهش تخلفات و حوادث رانندگی اقدامات زیر در طول اجرای قانون برنامه اجراء می‌شود:

الف. ارتقای نظم و ایمنی حمل و نقل و عبور و مرور؛

۱. دولت مکلف است اقدامات و سازوکار لازم برای کاهش تلفات حوادث رانندگی با تأکید بر تجهیز و تقویت پلیس راهنمایی و رانندگی، ارتقای کیفیت ایمنی وسایط نقلیه، تقویت و تکمیل شبکه‌های امداد رسانی و فوریت‌های پزشکی، اصلاح نقاط حادثه‌خیز جاده‌ای و توسعه فرهنگ صحیح ترافیکی را فراهم نماید به نحوی که تلفات حوادث رانندگی نسبت به تعداد ده‌هزار دستگاه خودرو تا پایان اجرای قانون برنامه سی و یک درصد (۳۱٪) کاهش یابد.

۲. کلیه معابر اصلی، میادین و بزرگراه‌ها در مراکز استان‌ها و کلان‌شهرها و همچنین جاده‌های اصلی و آزادراه‌ها با نصب، نگهداری و به‌روزرسانی سامانه‌های کنترلی و مراقبتی هوشمند توسط شهرداری‌ها و وزارت راه و شهرسازی تحت پوشش قرار گرفته و این سامانه‌ها و دسترسی لازم آن در اختیار نیروی انتظامی قرار گیرد.

۳. مفاد قانون الحاق سه تبصره به بند (۱۲) ماده (۴) قانون تشکیل نیروی انتظامی مصوب ۱۳۷۹/۲/۱۸ به شهرهای بالای یک میلیون نفر تسری می‌یابد.

ب. به‌منظور کنترل و مبارزه مؤثر با قاچاق کالا به نیروی انتظامی و گمرک اجازه داده می‌شود نسبت به نصب، راه‌اندازی و به‌روزرسانی سامانه‌های کنترل خودرویی بارگنجی (کانتینری) (ایکس‌ری) در مبادی گمرکی، ورودی و خروجی مرزها و ایستگاه‌های بازرسی و کنترلی ناجا از طریق اشخاص و مؤسسات حقوقی غیردولتی اقدام کنند. مدیریت و بهره‌برداری از این سامانه‌ها حسب مورد در اختیار نیروی انتظامی و گمرک می‌باشد.

به‌منظور تأمین هزینه‌های مربوط به راه‌اندازی، نگهداری و به‌روزرسانی سامانه‌های کنترلی خودرویی بارگنجی (کانتینری) (ایکس‌ری) و تجهیزات مربوط به آن صاحبان بار یا خودرو مکلفند به هنگام کنترل و صرفاً در مبادی ورودی و خروجی نسبت به پرداخت تعرفه مربوط اقدام کنند. میزان این تعرفه در بودجه سنواتی تعیین می‌شود.

پ. کلیه شهرک‌ها و مجتمع‌های اداری، تجاری، مسکونی و صنعتی و همچنین مراکز عمومی مکلفند پیوست‌های حفاظتی - انتظامی لازم برای ارتقاء امنیت و ایمنی این اماکن و پیشگیری از سرقت را برابر استانداردهای اعلامی نیروی انتظامی رعایت کنند.

تبصره. آیین‌نامه نحوه اجرای این بند و استانداردهای اعلامی توسط وزارتخانه‌های کشور و راه و شهرسازی با همکاری نیروی انتظامی و شورای عالی استان‌ها تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ت. به نیروی انتظامی اجازه داده می‌شود با تأیید ستاد کل نیروهای مسلح به‌منظور متناسب‌سازی استعداد نیروی انتظامی با نیازهای امنیتی - انتظامی کشور و کاهش فاصله این استعداد با شاخص پنج‌نفر نیرو به ازای هر هزار نفر جمعیت، در طول اجرای برنامه سالانه، پایور مورد نیاز و متناسب با بودجه سنواتی استخدام و به موجودی خود اضافه نماید.

ماده ۱۰۹. دولت مکلف است مطابق مصوبات شورای عالی فضای مجازی و هماهنگی سازمان پدافند غیرعامل اقدامات ذیل را به عمل آورد:

الف. ایجاد سامانه پدافند رایانیک (سایبری) در سطح ملی و ارتقای قدرت رصد، پیش، تشخیص و هشداردهی، مصون‌سازی و افزایش توان مقابله با پیامدهای ناشی از وقوع احتمالی تهدید با بهره‌گیری از ظرفیت دستگاه‌های استانی و نیروهای مسلح با هدف مصون‌سازی و یا بی‌اثرسازی این‌گونه تهدیدات بر سرمایه‌های ملی؛

ب. افزایش سطح آموزش رایانیک (سایبری) مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی به‌منظور جلوگیری از نفوذ و مختل نمودن سامانه (سیستم) های نرم‌افزاری دستگاه ذی‌ربط و توسعه آمادگی‌ها؛

ماده ۱۱۰. دولت مکلف است هر سال در بودجه سنواتی، کمک‌هزینه مسکن کارکنان نیروهای مسلح (نظامی و انتظامی) ساکن در خانه‌های سازمانی را پس از کسر از دریافتی آنان به حساب مخصوص نزد خزانه‌داری کل کشور واریز کند و معادل وجوه واریز شده به حساب ردیف‌های بودجه‌ای نیروهای مسلح را برای تأمین هزینه‌های تعمیر و نگهداری خانه‌های سازمانی در طول اجرای این قانون پیش‌بینی و واریز کند.

ماده ۱۱۱. دولت مکلف است اقدامات زیر را انجام دهد:

الف. استقرار و احداث زیرساخت‌های نظامی، فرهنگی، رفاهی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در سواحل مکران؛

ب. فراهم نمودن اعتبارات لازم جهت پرداخت مطالبات حق اشعه خلبانان و دیگر کارکنان اداری ذی‌نفع در طول اجرای این قانون؛

پ. ارتقای کیفیت مراکز آموزشی و فرهنگی نیروهای مسلح برای تربیت نیروهای کارآمد.

ماده ۱۱۲. به‌منظور جبران عقب‌ماندگی‌های استان‌های مناطق عملیاتی دفاع مقدس:

الف. ستادکل نیروهای مسلح موظف است محدوده مناطق عملیاتی دفاع مقدس را تا

پایان سال اول اجرای قانون برنامه به سازمان اعلام کند.

ب. سازمان موظف است ارزیابی جامعی از وضعیت توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های این مناطق را تا سطح شهرستان تهیه کند.

پ. دولت موظف است ردیف متمرکزی را در قوانین بودجه سنواتی به‌جبران عقب‌ماندگی‌ها و ارتقای شاخص‌های برخورداری مناطق موضوع این ماده اختصاص دهد به‌گونه‌ای که این شاخص‌ها سالانه ده درصد (۱۰٪) افزایش یافته و به سطح متوسط شهرستان‌های برخوردار کشور برسد.

ت. دولت موظف است از سال اول اجرای این قانون، در قالب قرارداد ۱۹۷۵ میلادی (موضوع قانون عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق مصوب ۱۳۵۵/۲/۲۹) و قوانین مربوطه و در قالب بودجه سنواتی، حداقل سالانه بیست و پنج درصد (۲۵٪) نسبت به لایروبی اروندرود و توسعه سواحل آن اقدام نماید به‌طوری‌که در پایان چهارسال به اتمام برسد.

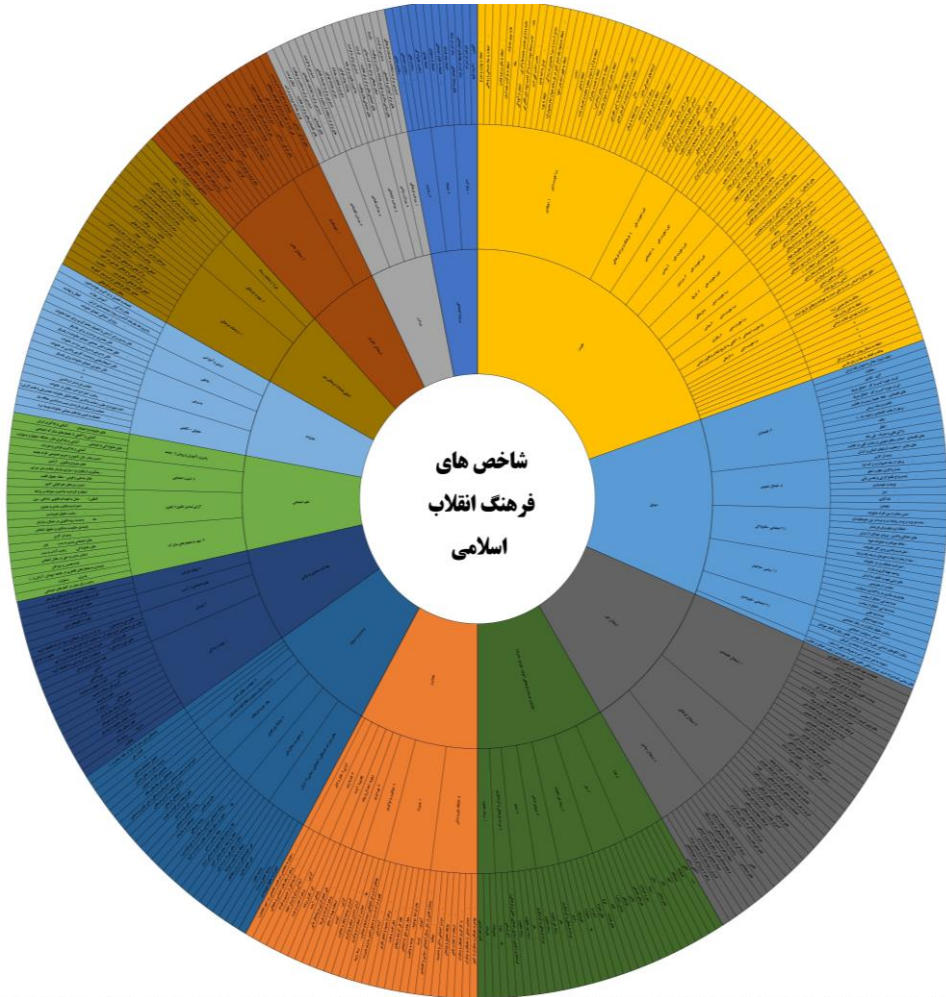
ث. سازمان و سازمان اداری و استخدامی کشور موظفند اعتبار لازم را برای اعمال سقف فوق‌العاده پیش‌بینی شده در بند (۱) ماده (۶۸) قانون مدیریت خدمات کشوری برای کارکنان شاغل در این مناطق از سال اول اجرای قانون برنامه تأمین و اعمال کنند.

ج. سازمان و سازمان اداری و استخدامی کشور مکلفند نسبت به صدور احکام پرداخت مزایای شاغلان مناطق عملیاتی دفاع مقدس برابر جداول و ضوابط ابلاغی سال ۱۳۷۶ سازمان امور اداری و استخدامی کشور از سال دوم اجرای قانون برنامه اقدام کنند.

تبصره. دستگاه‌هایی که مشمول قانون مدیریت خدمات کشوری نیستند مکلفند از محل منابع مربوطه موارد موضوع بندهای (ث) و (ج) این ماده را به‌صورت مشابه تأمین کنند.

مدل مفهومی تحقیق

بر اساس آنچه بیان شد، مدل مفهومی تحقیق بر اساس شاخص‌های تدوین شده به شرح زیر می‌باشد:

جدول (۱): مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی تحقیق

نوع پژوهش کاربردی بوده و با توجه به ماهیت موضوع و در مسیر پاسخگویی به پرسش در این تحقیق از روش توصیفی-تحلیلی جهت بررسی موضوع استفاده شده است.

ابزار گردآوری اطلاعات و داده‌ها نیز به شیوه کتابخانه‌ای - اسنادی بوده و تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به صورت کیفی و در تجزیه و تحلیل به شکل تطبیقی می‌باشد به طوری که تک تک گزاره‌های دفاعی و امنیتی برنامه‌های ششم توسعه با شاخص‌های فرهنگ انقلاب اسلامی تطبیق و تاثیر آن مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف. یافته‌های تحقیق

در جدول زیر مواد برنامه‌های بخش دفاعی و امنیتی برنامه ششم توسعه را از منظر تاثیرگذاری و رابطه‌ای که فرهنگ انقلاب اسلامی در آنها داشته است، مورد بررسی قرار می‌گیرد: لازم به ذکر است که ماده ۱۰۵ در این بخش شامل مباحث سیاسی بوده که با توجه به عدم ارتباط موضوع این پژوهش با این ماده به بررسی آن پرداخته نشده است.

ردیف	مواد برنامه	نشان‌گرنده	مخالفت عدم	مخالفت	مولفه فرهنگی متناظر
«ماده ۱۰۶»					
۱	الف- تقویت بنیه دفاعی		*		دفاع از منافع ملی
۲	ب- پشتیبانی افزایش توان دفاعی		*		دفاع از منافع ملی
۳	۱- تحکیم و تقویت بنیه دفاعی		*		دفاع از منافع ملی
۴	۱-۱- توسعه توان موشکی		*		دفاع از منافع ملی
۵	۲-۱- تقویت پدافند هوایی		*		دفاع از منافع ملی
۶	۳-۱- سامانه فرماندهی و کنترل		*		دفاع از منافع ملی
۷	۴-۱- متحرک‌سازی سامانه تسلیحاتی		*		دفاع از منافع ملی
۸	۵-۱- توسعه و تقویت سایبری		*		دفاع از منافع ملی
۹	۶-۱- تولید اقلام برای مقابله با تروریست		*		دفاع از منافع ملی
۱۰	۷-۱- تقویت توان ناوگان هوایی		*		دفاع از منافع ملی حفاظت از تمامیت ارضی
۱۱	۸-۱- توسعه و بازسازی صنایع هوایی دفاعی		*		دفاع از منافع ملی حفاظت از تمامیت ارضی

ردیف	مواد برنامه	نشأت گرفته شده	مخالفت عدم	مخالفت	مولفه فرهنگی متناظر
۱۲	۹-۱- توسعه توانمندی تولید پهپادها	*			استفاده از فناوری‌های نوین
۱۳	۱۰-۱- نوسازی سامانه‌های ناویری	*			دفاع از منافع ملی
۱۴	۱۱-۱- توسعه ناوگان نیروی دریایی	*			دفاع از منافع ملی
۱۵	۱۲-۱- توسعه یگان‌های رزمی واکنش سریع	*			دفاع از منافع ملی
۱۶	۱۳-۱- رعایت سطح حقوقی کارکنان	*			توجه به رفاه عمومی
۱۷	۲- تقویت کمی و کیفی بسیج مستضعفان	*	*		تقویت فرهنگ بسیج حفاظت از تمامیت ارضی
۱۸	۱-۲- حمایت از زیرساخت‌های بسیج	*			تقویت فرهنگ بسیج
۱۹	۲-۲- توسعه فرهنگ و تفکر بسیجی	*			تقویت فرهنگ بسیج
۲۰	۳-۲- مقابله با جنگ نرم	*			دفاع از منافع ملی
۲۱	۴-۲- جذب و بکارگیری بسیج میلیونی	*			تقویت فرهنگ بسیج
۲۲	۵-۲- توسعه و مشارکت بسیج سازندگی	*			تقویت فرهنگ بسیج
۲۳	۶-۲- حمایت بیمه‌ای از بسیجیان	*			تقویت فرهنگ بسیج
۲۴	۷-۲- حمایت دستگاه اجرایی از بسیج	*			تقویت فرهنگ بسیج
۲۵	ب- رعایت سیاست‌های پدافند غیرعامل	*			دفاع از منافع ملی
۲۶	۱- اجرای کامل پدافند غیرعامل	*			دفاع از منافع ملی
۲۷	۲- تدوین طرح‌های ایمن‌سازی مراکز مهم	*			دفاع از منافع ملی
۲۸	۳- تهیه پیوست پدافند غیرعامل	*			دفاع از منافع ملی
۲۹	ت- تامین امنیت پایدار	*			کاهش آسیب‌های اجتماعی
۳۰	۱- انسداد الکتریکی، الکترونیکی، نوری و فیزیکی مرزها، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی	*			حفاظت از تمامیت ارضی گسترش مشارکت مردمی روحیه دفاع از میهن
۳۱	۲- برنامه‌ریزی برای کاهش جرم و جنایت	*			کاهش آسیب‌های اجتماعی
۳۲	۳- برنامه‌ریزی برای مبارزه با مواد مخدر	*			کاهش آسیب‌های اجتماعی
۳۳	۴- برنامه‌ریزی برای مبارزه با قاچاق کالا و ارز	*			مبارزه با مفاسد اقتصادی

ردیف	مواد برنامه	نشأت گرفته شده	مخالفت عدم	مخالفت	مولفه فرهنگی متناظر
«ماده ۱۰۷»					
۳۴	ماده ۱۰۷-افزایش قدرت نرم و دفاع سایبری		*		دفاع از منافع ملی
«ماده ۱۰۸»					
۳۵	ماده ۱۰۸-ارتقاء نظم و امنیت و مقابله باجرم		*		کاهش آسیب‌های اجتماعی
۳۶	الف- ارتقاء نظم و ایمنی عبور و مرور		*		ارتقاء امنیت اجتماعی
۳۷	۱- کاهش تلفات حوادث رانندگی		*		کاهش آسیب‌های اجتماعی ارتقاء امنیت اجتماعی
۳۸	۲- نصب و به‌روز رسانی سامانه‌های کنترلی		*		کاهش آسیب‌های اجتماعی
۳۹	ب- مبارزه با قاچاق کالا و راه‌اندازی سامانه‌های کنترلی		*		کاهش آسیب‌های اجتماعی حرفه‌گرایی
۴۰	پ- رعایت پیوست‌های حفاظتی-انظامی		*		ارتقاء امنیت اجتماعی
۴۱	ت- افزایش نیروی انسانی (نیروانظامی)		*		تربیت نیروی انسانی
«ماده ۱۰۹»					
۴۲	الف- ایجاد سامانه پدافند سایبری		*		استفاده از فناوری‌های نوین
۴۳	ب- افزایش سطح آموزش سایبری		*		تربیت نیروی انسانی
«ماده ۱۱۰»					
۴۴	ماده ۱۱۰-کمک هزینه مسکن کارکنان		*		افزایش رفاه عمومی
«ماده ۱۱۱»					
۴۵	الف- استقرار زیرساخت در سواحل مکران		*		افزایش رفاه عمومی
۴۶	ب- پرداخت حق اشعه خلبانان و کارکنان		*		افزایش رفاه عمومی
۴۷	پ- ارتقاء کیفیت مراکز آموزشی		*		تربیت نیروی انسانی
"ماده ۱۱۲"					
۴۸	الف- مشخص شدن محدوده مناطق عملیاتی		*		حمایت از محرومین

ردیف	مواد برنامه	نشأت گرفته شده	مخالفت عدم	مخالفت	مولفه فرهنگی متناظر
۴۹	ب- ارزیابی وضعیت توسعه‌یافتگی این مناطق		*		حمایت از محرومین
۵۰	پ- ایجاد ردیف متمرکز بودجه برای این مناطق		*		حمایت از محرومین
۵۱	ت- لایروبی اروندرود و توسعه سواحل آن		*		حفظ منابع ملی
۵۲	ث- افزایش اعتبار برای کارکنان این مناطق		*		افزایش رفاه عمومی
۵۳	ج- صدور احکام پرداخت مزایای کارکنان		*		افزایش رفاه عمومی

نتیجه‌گیری

از ۵۳ گزاره برنامه‌ای که در برنامه ششم توسعه در بخش دفاعی و امنیتی وجود دارد، ۶ (شش) گزاره را می‌توان «نشأت گرفته» از فرهنگ انقلاب اسلامی دانست. ۴۷ (چهل و هفت) گزاره از این مجموع مخالفتی با فرهنگ انقلاب اسلامی نداشته‌اند. براین اساس حدود ۱۲٪ درصد از گزاره‌های این بخش دارای رابطه «نشأت گرفته» از فرهنگ انقلاب اسلامی و ۸۸٪ درصد هم بدون مخالفت با مولفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی هستند.

برنامه	گزاره‌های کل بررسی شده	گزاره‌های نشأت گرفته از مولفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی		گزاره‌های بدون مخالفت با مولفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی		گزاره‌های دارای مخالفت با مولفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی	
		عدد	درصد	عدد	درصد	عدد	درصد
برنامه ششم	۵۳	۶	۱۲٪	۴۷	۸۸٪	۰	۰٪

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- قرآن کریم.
- حدیث ولایت (نرم افزار-ویرایش دوم)، مجموعه بیانات و پیام‌ها و رهنمودهای فرماندهی معظم کل قوا حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، حفظ و نشر آثار حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی).
- روح الامینی، محمود (۱۳۷۷)، زمینه فرهنگ شناسی، تهران: عطار.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۳)، فرهنگ پیرو، فرهنگ پیشرو، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- آشوری داریوش (۱۳۷۴)، تعریف‌ها و مفهومی فرهنگ، تهران: مرکز اسناد فرهنگی آسیا.
- کوهپای، محمد (۱۳۷۷)، امام خمینی و دفاع فرهنگی، مجموعه مقالات دومین همایش سیری در اندیشه‌های دفاعی امام خمینی، جلد سوم، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
- بلباسی، میثم و همکاران (۱۳۹۴)، بررسی مؤلفه‌های فرهنگ دفاعی در چارچوب فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های معاصر انقلاب اسلامی، دوره یک، شماره دو، ۲۷۰-۲۴۷.
- درویش‌شانی، حسن (۱۳۹۳)، دفاع هوشمند و قدرت معنوی در اندیشه‌های امام خامنه‌ای، مجموعه مقالات دومین همایش تبیین اندیشه‌های دفاعی امام خامنه‌ای، جلد اول، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
- احمدی، محمدرضا (۱۳۸۴)، فرهنگ، قدرت و امنیت ملی، مریبان، شماره ۱۶.
- مهدی‌نسب، محسن (۱۳۹۲)، بررسی تاثیر مؤلفه‌های فرهنگ انقلاب اسلامی در تدوین بخش دفاعی و امنیتی برنامه پنج‌ساله چهارم و پنجم توسعه، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- لسلی، ا. وایت (۱۳۷۹)، تکامل فرهنگ، مترجم مجیدی، تهران: ناشر دشتستان.
- کوئن، بروس (۱۳۷۲)، درآمدی به جامعه شناسی، مترجم محسن ثلاثی، تهران: انتشارات سمت.
- امام خمینی (ره)، صحیفه‌ی نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، جلد ۱۵.
- ترابی (۱۳۴۱)، مبانی جامعه شناسی، تهران: نشر اقبال.
- سلیمی، حسین (۱۳۷۹)، فرهنگ گرایی، تهران: وزارت امور خارجه.
- بیلینگتون، روزاموند (بی‌تا)، فرهنگ و جامعه، ترجمه فریبا عزبدفتری، تهران: نشر قطره.
- مالک بن نبی (بی‌تا)، مشکل فرهنگ، ترجمه‌ی جواد صالحی، تهران: نشر قلم.

- منصوری، جواد (۱۳۷۴)، فرهنگ استقلال، چاپ سوم، تهران: وزارت امور خارجه.
- محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۵)، میزان الحکمه، قم: دارالحدیث.
- موسوی همدانی، سیدمحمدباقر (۱۳۷۴)، ترجمه تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴)، تفسیر نمونه، دارالکتب الاسلامیه، تهران: چاپ اول.
- قرائتی، محسن (۱۳۸۳)، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم.
- جوکار، محمد صادق؛ براری، اباذر؛ طوسی، مهدی (۱۳۸۹)؛ درآمدی بر چپستی رابطه فرهنگ ملی و امنیت ملی در ایران، تهران: فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۱.

ب. منابع لاتین

- Harry Spaling (2000). **Cultural Sustainable Development: Concept and Principles**- Canada 2000, p.3.
- HALL. S (2000). **Culture and The State. in Open University – The State And Popular Culture 1** (Millon Keynes : open university press) - 2000,p.3.
- Jespersen, Roland, Alexander Wendt and Peter Katzenstein (1996). Norms, Identity and culture in National Security, *The culture of National Security*, New York: Columbia University press.
- Giddens, Anthony (۱۹۸۶). **The constitution of society: outline of the theory of structuration**, New York: University of California Press.

